

myšlenkové práce, jejíž hodnotou si nebyl nikdy jist, ale svědčí i o hlubší úzkosti, která pramenila z osamělosti. „V životě mého otce byla velmi zvláštní osamělost... Osamělost člověka, který přišel z Litvy, který, jak si dnes zřetelně uvědomuji, žil v samozřejmě v naprosto mimořádném kulturním milieu, ale který přitom, běžný život všedního dne vnímal jinak. Můj otec nežil svým psaním stejným způsobem jako akademičtí chránění svými institucemi. Byl to ředitel jedné židovské školy, který jistě měl tu a tam možnost setkávat se s mimořádnými osobnostmi, byl navštěvován, žádán o rozhovor. Ale to nemluvím o letech, když už byl profesorem na universitě, mluvím o době v 50. letech, kdy byl ponořen do psaní, kdy vznikala Totalita a nekonečno, kdy se jeho myšlení vlastně teprve utvářelo. Tehdy to vůbec nebyl žádný uznávaný akademik. V té době chodil občas přednést přednášku do Collège philosophique, vytvořené mimo instituce, v bytě Jeana Wahla, a tu přednášku psal v nevýslovných mukách – nepředstavitelných pro nás, kdo dnes mají k dispozici text jakoby odlitý z jednoho kusu bronzu – a vždy na pokraji resignace, zrušení ohlášené přednášky, jako člověk, který nebyl integrován do akademické obce... Byl to člověk, otec rodiny, nadaný zvláštní silou, energií, ale vposledku byl osamělým člověkem, pro něhož telefonát z nějaké akademické instituce byl, řekl bych, něco jako droga, která mu navracela důvěru v sebe sama. Často na to myslím, protože se neustále mluví o marnosti psaní, někdy však lze psaní prožívat jako věc, které se naprosto nedostává uznání, která je doslova k ničemu...“ (262)

Malkova kniha je zajímavá mimo jiné tím, že je sto poměrně z blízka představitel zázemí osobního života, z něhož velké fi-

losofické dílo vzešlo, na základě důvěrné znalosti nastíněno prostředí, v němž se filosof pohyboval v době vzniku svých největších děl.

Karel Novotný

Jan Stejskal:
PODIVUHODNÝ PŘÍBĚH
JANA JERONÝMA, Mladá
fronta, Praha 2004

Svou první a v mnohém směru objevnou monografii, vydanou v edici Kolumbus, věnoval mladý olomoucký historik Jan Stejskal českou historiografií opomíjené postavě kamaldolského mnicha Jana Jeronýma (ca.1370–1440), jenž se svým nekompromisním postojem k reformním snahám o řešení krize v církvi na přelomu 14. a 15. století přiřadil k významným oponentům svého známějšího současníka a spolužáka, mistra Jeronýma Pražského. Zatímco Jaroslav Bidlo jej před více než sto lety (1895) představil v dosud jediné česky psané časopisecké studii především jako kritika husitství,¹ Stejskal uvádí jeho životní příběh do mnohem širších souvislostí. Formou exkursů upozorňuje na problémy tehdejšího křesťanského světa, s nimiž byl Jan Jeroným konfrontován jako svědek a někdy i jako přímý účastník.

Práce je založena na jazykově i interpretačně náročném studiu dochovaných rukopisů italské provenience s přihlédnutím k dalším typům soudobých pramenů (kázání, traktáty, zpovědní příručky), jejichž vzájemná konfrontace spolu s vyu-

¹ Jaroslav Bidlo, *Čeští emigranti v Polsku doby husitské a mnich Jeroným Pražský*, Časopis Musea Království českého 69, 1895, s. 118–128, 232–265, 424–452.

žitím bohaté domácí a zahraniční literatury autorovi umožnila zaplnit torzovitá svědectví pramenů přesvědčivými hypotézami a vytvořit tak poměrně plastický a vnitřně sevřený obraz událostí první poloviny 15. století. Postava hlavního hrdiny tvoří důležitý spojující článek mezi jednotlivými oblastmi pozdně středověké Evropy a na jejich konkrétních životních osudech v různých částech kontinentu (studia v Praze, působení na krakovském dvoře, cesty na Litvu a do Palestiny, vstup do kláštera v toskánském Camaldoli, vystoupení na basilejském koncilu, internace v Benátkách) dobře vyniká složitost a rozporuplnost tehdejší doby. Ostatně jedním z charakteristických znaků autorova přístupu je soustavná snaha o vymanění se z tradičního bohemocentrického vnímání českých dějin, jež současně vede k odkrývání dosud málo známých analogií (například mezi autonomií italských republik a správou měst v husitských Čechách).

Nespokojenost se stavem církve podněcovala v tak konfliktním typu, jakým Jan Jeroným bezesporu byl, touhu po neustálém hledání nových cest, jež mu dlouho nedovolovala zakotvit na jednom místě. Z viklefishmem ovlivněné Prahy vedly jeho kroky nejprve na královský dvůr v Krakově. Zklamání v úřadu opata premonstrátského kláštera v Polsku, který zastával krátce po návratu ze své misijní cesty na Litvu, jej však znovu přinutilo změnit své působišťe. Přilákán pověstí svých misionářských předchůdců, rozhodl se odejít do kamaldolského eremu. Asketický životní styl tamního konventu mu přitom nezabránil, aby se vedle mravokárných kázání systematicky věnoval také organizační práci, jež mu záhy vynesla značnou vážnost a umožnila mu ujmout se i důležitých funkcí v řá-

du. Velké zkušenosti se skutečným stavem řeholního života získal zejména jako určený řádový vizitátor. Jeronýmovy ambice stát se řádovým generálem však zůstaly nenaplněny, neboť do cesty se mu postavil mladý a vzdělaný, i když méně zkušený humanistický reformátor Ambrogio Traversari, který v touze po „autentickém“ křesťanství pocítoval značný odpor ke scholastické teologii. V osobách papeží nakloněného humanisty a umírněného, ve scholastice zběhlého konciliaristy se tak střetly dva zcela odlišné koncepty mnišské i celocírkevní reformy, které jako by odrážely dva geograficky blízké a přitom tak vzdálené „světy“, jakými byly ve Stejskalově interpretaci Camaldoli a nedaleká Florencie.

Přestože žil dlouhou dobu v Itálii, byl Jan Jeroným svými současníky vnímán především jako dobrý znalec poměrů v Polsku a na Litvě. Zvláště zřetelně to vyšlo najevo na koncilu v Basileji, kam byl pozván kardinálem Julianem Cesarinim jako expert pro jednání s husitskou delegací. Zatímco v úloze vyjednavče koncilu na krakovském královském dvoře se jeho diplomatické služby nesporně osvědčily, jeho názory na církevní reformu, v nichž se otevřeně hlásil k výsledkům kostnického koncilu, zůstaly bez odezvy. Nezajímaly ani Aenease Silvia Piccolominiho, který Jana Jeronýma navštívil v basilejském klášteře kartuziánů jen proto, aby zapsal jeho svědectví o životě vzdálených a „divokých“ Litevců.

Stejskalovo podání překračuje hranice běžného životopisu. Nejen pro malý počet nesporných faktů z Jeronýmova života, ale zejména ve snaze přiblížit co nejdříve vývoj názorů, stabilitu hodnotového systému a motivace jednání hlavního hrdiny v kontextu dobových, často velmi

protichůdných myšlenkových proudů jsou do textu včleněny zdařilé exkursy z dějin mentalit, jež se věnují pohanství na Litvě, životu v kamaldolském eremu, řecké ortodoxii a ženské mystice. Přesvědčivě v této souvislosti vyznívá důraz položený na Jeronýmovu sebe prezentaci jako neo-hroženého misionáře i autorova polemika s americkým historikem Williamem P. Hylandem o Jeronýmově ztotožnění pohanů s muslimskými saracény.²

Přes všechna pozitiva lze ke knize vznést i některé drobné výtky. Určité nepřesnosti v dataci se autor dopustil hned na počátku kapitoly o Praze (s. 8), kde uvádí, že roku 1392 „je již doložen pobyt Jana Jeronýma v Polsku“, aby vzápětí sám tento údaj popřel tvrzením, že „roku 1393 byl již [rozuměj Jan Jeroným, pozn. R. Z.], jako mnich, na cestě do Polska.“

Za vážnější problém však považují to, že se Stejskal spokojil jen s konstatováním obecných důvodů, jež přiměly Jana Jeronýma k odchodu z Prahy na Litvu (inspirace příkladem sv. Vojtěcha v reakci na myšlenky, které se začaly šířit v Praze a s nimiž se nedokázal ztotožnit), aniž by uvažoval také o nějakém silném konkrétním impulsu, který Jeronýma utvrdil o správnosti vlastního rozhodnutí podniknout tak dalekou a nebezpečnou cestu. Tímto impulsem mohl být pražský pobyt Jindřicha z Derby, pozdějšího anglického krále Jindřicha IV., v říjnu 1392, který se v této souvislosti přímo nabízí a stojí proto za zmínku.

Jindřich měl již z předešlého roku zkušenost s Litevci, proti nimž v Prusku bojoval po boku Řádu německých rytí-

řů.³ Do bojů chtěl znovu zasáhnout v létě 1392, avšak místo toho se nakonec vydal z Gdaňska do Prahy, kde strávil jedenáct dní jako host Václava IV., aby odtud pokračoval přes Benátky a Rhodos do Jeruzaléma. Jak dokládají účty z celé cesty,⁴ navštívil nejen Pražský hrad, ale také Karlštejn a Václavův oblíbený Žebrák. K důležitým bodům programu patřila nepochybně návštěva u pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna na Malé Straně, jehož Jindřich inspiroval, jak F. M. Bartoš domýšlí, bohužel bez jakéhokoliv důkazu, k podání stížnosti, v níž se obrací na panovníka se žádostí o nápravu křivd a škod, způsobených za jeho vlády duchovenstvu.⁵

Uvažoval-li v té době Jeroným již vážně o cestě na Litvu (do jeho odchodu z Prahy zbýval méně než rok), pak si setkání s Jindřichem jistě nenechal ujít. Příležitostí k tomu měl zřejmě hned několik: na Strahově, kde v té době působil, v arcibiskupově malostranském dvoře, či nejpravděpodobněji na právě konaném synodu pražské arcidiecéze. Přestože se zde pohybuje jen v rovině neověřitelných spekulací, nelze vyloučit, že případný rozhovor s budoucím anglickým králem mohl na Jeronýma zapůsobit stejně silně jako na Jenštejna a posílit tak jeho odhodlání uskutečnit plánovaný záměr.

³ K Derbyho výpravám do Pruska srv. Francis R. H. du Boulay, *Henry of Derby's Expeditions to Prussia 1390–91 and 1392*, in: *The Reign of Richard II.*, ed. Caroline M. Barron and Francis R. H. Du Boulay. London 1971, s. 153–172.

⁴ Popis celé cesty i s účty přináší Lucy Toulmin Smith, *Expeditions to Prussia and the Holy Land made by Henry, Earl of Derby, afterwards Henry IV., in the Years 1390–1 and 1392–3*. Camden Society 1894, New Series 52.

⁵ František M. Bartoš, *Čechy v době Husově 1378–1415*. Praha 1947, s. 100–104.

² William P. Hyland, *John–Jerome of Prague. Portrait of a Fifteenth Century Camaldolese*, *The American Benedictine Review*, 46:3, 1995, s. 308–334.

Užitečné orientační vodítko pro další případné zájemce o studium Jeronýmova díla představuje seznam všech známých publikovaných i nepublikovaných děl Jana Jeronýma, který tvoří spolu s poznámkovým aparátem, jmenným rejstříkem a obrazovou přílohou důležitou součást knihy. Přínosem z badatelského hlediska je i přesto, že se autor při jeho sestavování dopustil několika nepřesností. Pomineme-li formální nejednotnost citace některých florentských rukopisů, při pozorném čtení nejvíc překvapí, že v seznamu u dvou souborů kázání *Linea salutis aeternae* (1405) a *Exemplar salutis aeternae* (1408) chybí odkaz na petrohradské rukopisy, objevené Alexandrem Brücknerem⁶ (s. 26–27), ačkoliv stejně nezvěstné a pravděpodob-

ně ztracené rukopisy varšavské národní knihovny tu uvedeny jsou. Na jiném místě, mezi lokacemi traktátu proti čtyřem pražským artikulům z roku 1433, autor pro změnu vynechal varšavský rukopis L.Q. 144, který cituje spolu s krakovským rukopisem 385 v poznámce 144 (s. 104).

Uvedené výtky a několik víceméně zanedbatelných tiskových a citačních chyb, které se do textu vloudily (časopis Hlídka, v němž často publikoval Augustin Neumann, nevycházel v Praze, jak autor uvádí, nýbrž v Brně) však nemohou nic ubrat na kvalitě práce psané se ztelně velkým zaujetím. Lze si jen přát, aby si kniha našla hodně stejně zapálených a zvědavých čtenářů.

Roman Zaoral

⁶ Alexander Brückner, *Kazania średniowiecznej*, in: *Rozprawy PAU filologiczne* 24, Kraków 1895, s. 355–373.